

KİTAP İNCELEMESİ: DEVLETİ TAHAYYÜL ETMEK

Alper GÜNEŞ¹

Özet

Bu çalışmada akademisyen Mark Neocleous'un 2003 yılında yayımlanan ve orijinal adı *Imagining The State* olan, Türkçeye Akın Sarı tarafından *Devleti Tahayyül Etmek* adıyla kazandırılan, Notabene Yayınları'ndan çıkmış kitabın bir incelemesi sunulmaya çalışılacaktır. İncelenen eserde devleti siyasal beden mefhumu üzerinden, söylemde ve algıda yeniden üreten ve meşrulaştıran "devletçi politik tahayyül" gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Yazarın temel uğraşı; erken modern siyaset ve devlet felsefesinde üretilip güncel düşüncü ve söylemde sürdürülen siyasal beden, devlet aklı, devlet sırrı, devletin kişiliği, devletin mekânı gibi imgelerdir. Yazar devletin ne olduğunu değil, devletten nasıl söz edildiğini irdelemiş ve ondan tıpkı bir özne gibi bahsedildiğini ve bunun kurucu bir unsur olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Neocleous, güncel liberal söylemde sürekli modern öncesi ya da faşist-korporatist düşünce ile özdeşleştirilen organizmacı, devletçi imgelemin burjuva liberal düşünceye de içkin olduğunu iddia eder. Ona göre Aydınlanma döneminin felsefecileri olan ve devlet üzerine düşünen Hobbes, Locke ve Rousseau'dan bugüne dek devlet söylemi, bir insani öznenin sahip olabileceği yetilerle dolaşımdadır. Yazar kitabın her bölümünde bu filozoflara referanslar vermiştir. Yazara göre bugün devlet, modernliğin ve sağlıklı bir toplumun kurucu unsuru olarak tartışılmaz bir ön kabule sahiptir. Yazar kitap boyunca bu ön kabulü ve düşüncü tarzını işler ve eleştirir. Kitap dört ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler Devletin Bedeni, Devletin Aklı, Devletin Kişiliği ve Devletin Yurdu'dur.

Anahtar Kelimeler: Devlet Aklı, Siyasal Beden, Devletçi Politik Tahayyül, Devletin Kişiliği, Egemenlik.

JEL Kodları: B30, H80, H83

BOOK REVIEW: IMAGINING THE STATE

Abstract

In this study, it will be tried to present a review of the academician Mark Neocleous' book titled *Imagining The State*, published in 2003, translated into Turkish by Akın Sarı and published by Notabene Publications. In the analyzed work, the "statist political imagination" that reproduces and legitimizes the state in discourse and perception through the concept of the political body is tried to be revealed. The main occupation of the author; are images such as the political body, state mind, state secret, the personality of the state, space of the state, which were produced in early modern political and state philosophy and maintained in contemporary thought and discourse. The author examined not what the state is, but how the state is spoken and tried to reveal that it is mentioned just like a subject and that it is a founding element. Neocleous claims that the organismic, statist imagination, which is constantly identified with pre-modern or fascist-corporatist thought in contemporary liberal discourse, is also inherent in bourgeois liberal thought. According to him, from Hobbes, Locke and Rousseau, who were philosophers of the Enlightenment period and thought about the state, until today, the discourse of the state is in circulation with the abilities that a human subject can possess. The author has given references to these philosophers in every chapter of the book. According to the author, the state today has an indisputable presupposition as the founding element of modernity and a healthy society. The author processes and criticizes this presupposition and way of thinking throughout the book. The book is divided into four main sections. These parts are the Body of the State, the Mind of the State, the Personality of the State and the Home of the State.

Keywords: The Mind of the State, Political Body, Statist Political Imagination, Personality of The State, Sovereignty.

JEL Codes: B30, H80, H83

GİRİŞ

Yüzlerce yıldır değişik biçimleriyle var olan, siyasal ve toplumsal örgütlenmenin ve düşüncesinin en merkezi odağı olarak söyleyebileceğimiz devlet, bugün tek tek bireylerin ya da uluslararası toplumun siyasal, sosyal, ekonomik hatta felsefi ufkundan çıkarılabileceği bir kavram olmaktan gittikçe uzaklaşmaktadır. Artık herhangi bir toplumsallıkta devletsiz sağlıklı bir çözüm imkânı düşünülmemektedir. Pierre Bourdieu'nun deyişiyle; "... devlet, düşüncelerimizde mevcuttur ve devlete sürekli bir devlet düşüncesi tatbik ederiz. Düşüncemiz büyük ölçüde onun nesnesinin ürünüdür" (Bourdieu, 2016: 117). Devlet; modernliğin, uygarlığın, tanınmanın, meşruiyetin ve normallüğün neredeyse ön koşulu gibi düşünülür. Yaşanmış bir olayın aktarıldığı Rose Adası'nın İnanılmaz Hikayesi adındaki 2020 yapımı film, bu durumu tüm açıklığıyla gözler önüne serer (Sibilia, 2020). Filmde 1968

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, İzmir, Türkiye, alpergunes44@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7854-9675

yılında İtalyalı bir mühendisin tamamen bireysel heves ve çabalarıyla Adriyatik Denizi'nde İtalya kıta sahanlığının dışına inşa ettiği platformdan oluşan adacığın doğurduğu diplomatik kriz anlatılmıştır. Filmin vurucu yanı; birkaç kişiden ibaret bir bağımsız grubun, 'insan' olarak kabul edilmesinin ve tanınmasının yolunun Avrupa Konseyi veya Birleşmiş Milletler gibi devletler topluluğundan ya da İtalya Devleti ile yapılan 'resmi temaslardan' geçmesidir. Bu durum Neocleous'un kitabının özellikle son bölümünde işlenmiştir. Yeryüzünün tümü devletlerin iktidar alanı olarak paylaşılmıştır. Mülteciler dışında dünya üzerinde hiçbir bireyin devletsiz olma şansı yoktur. Mülteci figürü de yazara göre 'devletsiz olmak' durumuna pejoratif bir anlam yüklemek için kullanılır. Devletler sistemi ve toprak temelli bir devlete aidiyet, mülteciliğin sahip olmadığı öğelerdir ve dolayısıyla uluslararası devletçi söylemde mülteci sorunu, bu sahip olamama üzerinden işlenir (Neocleous, 2015: 190).

Devlet iktidarı, sermaye sorunları, güvenlik gibi konularda eleştirel çalışmaları bulunan Mark Neocleous, modernlik düşüncesinde devletçi politik tahayyülün merkezi bir konum işgal ettiğini öne sürer. Devletsizlik; ilkel olanın durumu olarak düşünülür, tekinsiz bir ortamı akla getirir. Yazar, devleti farklı kuramsal yaklaşım ve temalarla ele alanlarda dahi bir ortak zemin teşkil ettiğini iddia ettiği bu devletçi tahayyülün içeriğini ve nasıl sürdürüldüğünü incelemiştir. Bahsedilen imgelemin en önemli özelliği devletin bir insan gibi figüre edilmesi ve organlarının, işlevlerinin, özelliklerinin insani terimlerle ilişkilendirilmesidir. Kitabın ana argümanını oluşturan doğrultu şudur: devletin ne olduğundan bağımsız olarak ondan bir "siyasi beden" temasıyla söz edilmesi ve bunun yalnızca mutlak monarşi düşünürlerine veya faşizme değil burjuva liberal düşünceye de içkin olduğu (Neocleous, 2015: 14).

Kitabın ilk bölümünde bu siyasi beden metaforu, Hristiyan ve erken modern siyaset düşüncesinde incelenmeye başlanmış daha sonra burjuva liberal düşüncedeki etkisini göstermek amacıyla Thomas Hobbes, Jean Jacques Rousseau ve Adam Smith üzerinden bu inceleme sürdürülmüştür. İlk bölümün sonunda modern siyasal söylemde siyasi beden metaforunun merkeziliğinin devam ettiği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu noktada bir ara parantez açmamız gerekebilir. Siyasi beden imgesini ve bu imgeye bağlı olarak devlete atfedilen, akıl, irade, kişilik, mahremiyet gibi özne özelliklerini inceleyen yazar, bunu yaparken veri aldığı filozofları, kuramcıları ya da biçimleri nasıl kategorize ediyor ya da böyle bir şeye gerek duyuyor mudur? Bu soruya; devletin ne olduğu ile ilgili yaklaşımlardan bağımsız olarak onun nasıl imgelendiğini, nasıl anlamlandırıldığını araştıracağımı daha en başta belirterek yanıt vermiştir. Egemen erkin, "Bir" olarak, yani çoklukların, kalabalıkların ya da ulusun karşısında bir özne olarak kurulmasının mutlak monarktan modern devlete devrettiği kanısı mevcuttur (Akal, 2019: 100). Yazar da bu tutumla hareket etmiş, çeşitli devlet-kışi analogilerini incelemiş ve Egemenin kişileştirilmesine dair söylem ve düşünüşün tarihsel olarak sürekliliğini ortaya koymaya çabalamıştır (Neocleous, 2015: 22). Bu kişileştirme esas olarak devleti ve toplumu bir beden olarak tasavvur etmekle başlar ve ardından bu bedenin akıl ve irade kapasitesiyle donatılması, hak sahibi bir özne olması ve bir mekanla-yurtla özdeşleşmesi ile tamamlanır.

Neocleous, ikinci bölümde devletçi politik tahayyül bağlamında meşhur "raison d'etat"ı yani "devlet aklı"nı inceler. Devlet aklı; devletin mutlakiyetçi dönemdeki biçimlerinden izler taşıyan bir kavramdır. Devlet otoritesinin ve çıkarlarının korunması için her eylemin meşru olabileceğine kadar götürülebilen ve devleti en temel değer olarak yücelten bir düşünüş tarzının ürünüdür (Özkazanç vd., 2020: 156). Bu bölümde yazarın temel iddiası devletçi düşünüşün, devleti, bilgi mekanizmaları açısından sivil toplum için vazgeçilemez kılmaya çalıştığı yönündedir. Batıda on altıncı ve on yedinci yüzyıllarla beraber iyice belirginleşmeye başlayan modern merkezi devlet iktidarı yaşamın her alanını yönlendirmeye girişmiştir (Foucault, 2020: 98). Bu dinamiğin bugün geldiği noktada devlet, insan ve toplum bilgisi için vazgeçilmez bir mekanizma gibi sunulmakta ve bilgi süreçlerini düzenleyen, denetleyen bir özne konumunda tahayyül edilmektedir (Neocleous, 2015: 15). "Devlet Aklı" bölümünde; devleti bir "bilen" olarak düşünmemizi sağlayan söylem, yazar tarafından inceleme konusu yapılmış ve bu söylemin "siyasal beden" tasavvuruyla eklenildiği vurgulanmıştır.

Mutlak monarşinin akla gelen ilk simalarından Fransa kralı 14. Louis'ye ait olduğu düşünülen meşhur "Devlet, benim!" vecizesi devletin bir "şahsiyet" olarak düşünülebilmesinde önemli bir 'mitik' uğraktır. Mutlakiyetçi devletin kralın kişiliğinde hayal edilmesi, yazara göre kalıcı bir şekilde tüm rejim ve

biçimlere sirayet etmiştir. Yazarın üçüncü bölümde işleyeceği imgelem; devletin politik şahsiyetidir (Neocleous, 2015: 15). On altıncı yüzyıl Avrupası'nda monarklar, yeni yeni güç kazanmakta olan burjuvazinin de desteğiyle devlete güçlü bir kişilik kazandırmışlardı (Ağaoğulları, 2018: 357). İşte bu “politik kişilik”, yazara göre liberal demokrasinin siyasal imgeleminde de süreklilik göstermiş ve sermayenin tüzel kişilik kazanmasına da zemin hazırlamıştır. Yazar, kitap boyunca devlet iktidarının mantığı ile sermaye iktidarının mantığı arasındaki ilişkiyi vurgulamış, kolektif iktidar gibi kavramlarla devletin sınıfsal içeriğine sık sık göndermeler yapmıştır. “Devletin Kişiliği” başlığını taşıyan bu üçüncü bölüm başta olmak üzere, yazar, kitap boyunca egemenliğin ve ‘devlet öznesi’nin kuramcısı olarak Thomas Hobbes’un siyasal düşüncesinden hareketle savlarını temellendirmiştir. Hobbes, Leviathan’da doğal ve yapay kişiye ve temsile dair çıkarımlarda bulunacağı bölümde bir kişi tanımı yapmıştır: “Bir kişi, sözleri veya eylemleri ya kendisine ait olarak ya da gerçekten veya uydurma yoluyla, bu söz veya eylemlerin kendisine atfedildiği bir başka kişinin veya başka herhangi, bir şeyin sözlerini veya eylemlerini temsil ediyor olarak kabul edilendir.” (Hobbes, 2007: 117). Neocleous, bu bölümde, Hobbes’un kişi tanımından hareketle, çokluğu temsil eden ve onun yetkilendirdiği fail olarak, kişileştirilmiş devlet düşüncesini serimlemeye çalışmıştır.

1. SİYASAL BEDEN METAFORU: “DEVLETİN BEDENİ”

Orta Çağ’da kilisenin egemenliğini sağlamlaştırmaya yarayan organizmacı yaklaşım, Orta Çağ-Hristiyan siyasal düşüncesinde önemli bir yer tutar. Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi olan Salisbury’li John’a göre; devlet ve toplum bir gövde bütünü temsil ederken, Tanrı da bu gövdenin ruhunu oluşturmaktadır (Ağaoğulları & Köker, 1991: 194). Salisbury’li John insan vücudundaki çeşitli organ ve uzuvlar toplumsal ve siyasal konularla eşleştirir. Ona göre bu yapı, bir organizmadır ve bu organizmanın idaresi akıl erkiyle gerçekleşir. Bu erk Tanrı tarafından dünyevi hükümdara verilmiştir (Tunçay vd., 2012: 407). Neocleous, kitabın bu ilk bölümünde, Batı siyasal düşüncesindeki beden mefhumu ve organizmacı yaklaşımın Antik Yunan felsefesindeki analogilerde de mevcut olduğunu, ancak modern ulus-devlet ideolojisini besleyen siyasi beden fikrinin Orta Çağ Hristiyan felsefesinden alındığını belirtir (Neocleous, 2015: 24-27). Bu noktada ilave olarak Orta Çağ İslam düşünürü İbn-i Haldun’un organizmacılığını ve egemenliği kişileştiren yaklaşımını da zikredebiliriz. İbn-i Haldun felsefesinin merkezi kavramı olan “asabiye”nin biyolojik bir anlam taşıdığı malumdur (Turan, 2015: 199). Biyolojik ve tıbbi terimlere, insan vücudunun uzuvlarının işlevlerine başvurarak bir “düzen” imgesi ve toplumsal- kültürel bütünlük yaratma girişiminin özellikle geç kalmış (Kaygusuz vd., 2018: 43) ulusçulukların belirgin özelliği olduğunu, dolayısıyla yalnızca erkenmodern dönemin siyaset felsefesinde sıkışıp kalmadığını söyleyebiliriz (Bora, 2017: 204). Devleti ve diğer toplumsal yapıları organik analogilerle ve kişileştirme sistemi ile açıklamaya çalışma, on dokuzuncu yüzyıl pozitivist sosyolojisinde de ön plandadır (Altun, 2019: 93-99). Yazar da ulus-devlet ideolojisinin ve modernlik düşüncesinin, Orta Çağ düşüncesine içkin olan ve dinsel motiflerle çevrili beden ve organizma metaforlarından ciddi anlamda yararlandığını ve bu metaforları dönüştürerek sürdürdüğünü savunmuştur (Neocleous, 2015: 27). Yazarın dönüşümden kastı, üretim ve mülkiyet biçimlerindeki değişimdir. Feodal ilişkilerin çözülmesiyle ortaya çıkan yeni sınıfsal çelişkiler, yazara göre beden imgesinin modern devlet öznesinde sürdürülmesiyle örtülmeye çalışılmıştır. Tarihsel olarak çakışan bir süreçte güç kazanmaya başlayan burjuvazinin ve modern merkezi devletin, feodal-dinsel içerimleri bulunan bu gibi imge ve analogilerden yararlanmaya devam etmeleri bütünsellik ve düzene ihtiyaç duymalarıyla alakalıdır. Yazar da bu minvalde bir çözümleme bulunmuştur. Üstelik kralın bedeni nihayetinde ölümlü iken, modern devletin bedeni ebedidir, dolayısıyla sınıf egemenliği de ebedi olarak tasarlanmıştır (Neocleous, 2015: 33).

Neocleous, kitabın giriş kısmında, Thomas Hobbes’un Leviathan adlı eserinin ön sayfasındaki resimden söz etmiştir. Bu resimde; kale içinde bir kent ve kentin dışındaki tepelerin ardından kenti gözleyen, elinde bir asa, kafasında bir taç bulunan bir erkek bedeni yükselmektedir. Bu figür Leviathan’ın bir tasviridir. Neocleous’a göre Leviathan, Hobbes tarafından yalnızca bir deniz canavarı olarak düşünülmemiştir (Neocleous, 2015: 38). Ondan farklılaşan bir imgeye de sahiptir. Leviathan, Hobbes’un yukarıda bahsettiğimiz, temsille kişi sıfatını kazanmanın yani yapay kişiliğin mükemmel bir örneğidir. Neocleous’un kendi ifadesiyle özetlemeye çalışırsak: “Leviathan hareket halindeki bireysel bedenler

üzerinde otorite uygulamak üzere tasarlanmış bir siyasi bedendir. O halde devlet bir bedendir, fakat doğa tarafından değil insanlar tarafından meydana getirilir.” (Neocleous, 2015: 37). Yazar bununla yetinmez. Neocleous’a göre Leviathan’ın kurgulanış mantığında insan yapımı ve insana benzeyen bir politik makine ya da bir başka deyişle her türlü iktidar teknolojisine sahip devlet-makine potansiyeli mevcuttur (Neocleous, 2015: 39). Ancak bu makine, tebaasının veya yurttaşlarının imgesinde bir beden olarak canlandırılmaya devam eder.

Yazar, Aydınlanma döneminin ünlü filozofları aracılığıyla Hobbes’daki siyasi beden imgesinin bir toplumsal beden çağrışımına dönüştüğünü iddia eder. Bu savını özellikle toplumsal sözleşme kuramcılarının en önemlilerinden J. J. Rousseau’dan aktardığı pasajlarla desteklemeye çalışmıştır. Bilindiği üzere Rousseau’nun siyasal düşüncesinde egemenlik kuramcılarının aksine siyasal olan değil toplumsal olan öne çıkmakta, bireysel ve toplumsal çıkarların sentezine dayanan bir formül ortaya atılmaktadır (Şenel, 1996: 362). Ne var ki bu “toplum” ve “toplumsallık” merkezli Rousseau düşüncesi, Neocleous’a göre hala bedenin dili ile tahayyül edilmeye devam etmiştir (Neocleous, 2015: 45). Yani toplum, kolektif beden ve kamusal şahıs gibi söylemlerle düşünülmüştür. Genel irade ve halk egemenliği gibi kavramlar aracılığıyla bu toplumsal bedenin bütünlüğü pekiştirilmiştir (Neocleous, 2015: 46). Yazara göre beden mefhumu liberal iktisadın babası olarak bilinen Adam Smith’te de “halkın bedeni” kullanımı ile sürdürülmüş ve daha sonra ücretli işçi sınıfı halini alacak olan alt kesimleri, bütününe içine katmaya yaramıştır (Neocleous, 2015: 48). “Toplumsal beden” ya da “halkın bedeni” söylemi dönemin büyük devrimlerinde de merkezi bir yer tutmaktadır yazara göre. Fransız Burjuva Devrimi ele alındığında halkın ya da cumhuriyetin “toplumsal bedeni”ne dair metaforlaştırma, bir rejimden diğer rejime geçişi, daha sarıh bir ifadeyle “Kralın bedeni”nden “yurttaşların bedeni”ne geçişi sağlamıştır (Neocleous, 2015: 49). Yazar bu analizini, Devrim’in önemli fikri şahsiyetlerinden Abbe Sieyes’in ‘üçüncü zümre’ görüşü ile Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ne dayandırır. Yani bu bölümde sırasıyla hükümdarın bedeninden, devletin bedenine ve ardından büyük burjuva devrimlerinin ideolojik mantığı ile de halkın bedenine bir geçişin olduğu savunulmuştur. Dolayısıyla siyasi beden tahayyülü, silinmek bir yana çok daha kullanışlı olmak üzere dönüştürülerek kalıcılaştırılmıştır (Neocleous, 2015: 51).

Toplumu, devleti ve lideri, bir organizma veya beden üzerinden algılama ve tanımlama, yirminci yüzyılın Faşizm ve Korporatizm düşüncelerinde doruğa ulaşmıştır (Hekimoğlu Örs vd., 2016: 406). Bu ideolojilerin devleti, sosyolojik ve tarihsel olarak; yaşam sürmekte olan bir biyolojik organizma, hatta menfaatleri olan bir şahıs olarak tasavvur ettiği öne sürülebilir. Bu şahsın ya da organizmanın sağlığının sürdürülmesi ve zararlı unsurların imha edilmesi kurucu bir söylem teşkil eder. Bu düşüncelerde ve özellikle tarihsel olarak Nazizm’in politik terminolojisinde tıbbi ve biyolojik terimler çok önemli bir yer tutmuştur (Bauman, 1997: 99). Neocleous bu çözümlenmeyi kabul etmekle beraber bölümün temel savı olarak, faşizmin beden imgesini kullanmasının, modern öncesi bir eğilimi tekrar faaliyete soktuğu yönündeki burjuva liberal değerlendirmenin yanlış olduğunu ortaya atmıştır (Neocleous, 2015: 56). Ona göre hem tıbbi mecazlar yoluyla düzen tahayyül etme hem de beden metaforu, yirminci yüzyıl burjuva demokrasisinde de kökleşmiştir. Yazarın bu savına bir katkı olarak modern ABD toplumunda gerçekleşen adeta anti-komünist bir cadı avına dönüşmüş Soğuk Savaş “McCarthyçiliği” örneğini verebiliriz. Faşizm ile burjuva liberal düşünce arasındaki ortak söylem ve imgeler aracılığıyla eklemeler olduğu ve bunun en çok da düzeni tesis etmek amacıyla şiddetli bir iktidar teknolojisi olarak kullanma iradesinde kendini gösterdiği söylenebilir. Neocleous, “düzen” ve “imha”nın, faşizm ve liberal demokrasinin devletçi politik tahayyülünde, bir “ortak ideal” olduğunu belirtir. Ona göre burjuva liberal düşüncesindeki bu “düzen ideali”, sermaye birikiminin düzene duyduğu ihtiyaçla sıkı sıkıya ilişkilidir.

2. “DEVLET AKLI” SÖYLEMİ, DEVLETİN KİŞİLİĞİ VE YURDU

İncelememizin bu ikinci kısmında kitabın, siyasal bir beden olarak tasavvur edilen devletin, bilen bir özne şeklinde tahayyülü ve mekânsal imgelemi hakkındaki, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerine ışık tutulacaktır. İlk bölüm Devletin Akli başlığını taşır. Yazara göre, “devlet akli” argümanı, her ne kadar köklerini kapitalist öncesi dönemden alsada aslında modern burjuva devrimlerinden sonraki çağın

önemli bir özelliğidir (Neocleous, 2015: 72). Burada Neocleous, iddiasını Marx'ın, devletin sivil toplumdaki soyutlanması üzerine analizine dayandığını belirtir. Devlet aklı söylemi, devletin sivil toplumdaki soyutlanmasına gönderme yapar (Neocleous, 2015: 73). Devlet bu soyutlanışlığı sayesinde her ne kadar sınıfsal tabiiyetlere konu olsa da özgül ve özerk bir özne gibi görünebilir. Aslında devlet aklı söylemi köklerini erken modern dönemin siyaset felsefesinde bulur. Niccolo Maciavelli'nin Prens'i her şeyden önce başka birtakım normlarla sınırlanıp sorgulanamayan bir devlet iradesini çağrıştırmaktadır. Yazarın asıl dikkat çekmek istediği ise devlet aklı söyleminin -ya da doktrininin-liberal felsefe tarafından da kolaylıkla referans alındığıdır. Bu noktada John Locke'un; "yöneticinin sağduyusu"na dair ifadelerini baz almıştır (Neocleous, 2015: 78). Devlet aklı söylemi, Neocleous'a göre, devletin sivil toplum alanına etki etmesini kolaylaştırmaktadır. Bu söylem, "devlet güvenliği" ya da "milli güvenlik" gibi kavramlarla devleti "hukuk üstü" konumlandırmaya yaramaktadır. Böylelikle meşruluk sorununu ortadan kaldırmaya hizmet etmektedir.

"Devlet aklı" temasının işlendiği ikinci bölümde yazar analizini, bilgi ve "sivil toplumu tanıma" ile ilgili alanı inceleyerek sürdürür. Neocleous'a göre, devletçi politik tahayyülde devlet erki hem bilginin üretilmesinde hem de bilginin korunmasında başat aktör olarak yer alır. Bilen, idrak eden ve muhakeme eden bir özne olarak devlet, sivil toplum üzerinde kalıcı ve sorgulanamaz bir meşruiyet kazanmaktadır. Yazarın kendi ifadesine başvuracak olursak: "Devlet, bilginin bir kurumu olarak tahayyül edilmektedir ve bu iktidar-bilgi bağı, sivil toplum üzerindeki devlet pratiklerini meşrulaştırmaya yarar." (Neocleous, 2015: 86). Yazara göre bilgi, istihbarat ve güvenlik birbirlerine kolaylıkla eklenmektedir. Neocleous "enformasyon çağı" ve "bilgi toplumu" gibi yirmi birinci yüzyıl kavramlarına da değinmiş, bu terimlerin devletin, "toplumsal beden" üzerindeki denetim işlevini sürdürme kapasitesinin artırılması anlamına gelebileceğine işaret etmiştir. Bu bölümde bir politik iktidar teknolojisi olarak istatistik ve nüfus sayımları da irdelenmiştir. Ve son olarak, "devlet sırrı" anlayışının devletçi politik tahayyüldeki merkezi konumu vurgulanmıştır.

"Devletin Kişiliği" ismini taşıyan üçüncü bölümde, girişte değindiğimiz Hobbesçu kişileştirme ve sermayenin tüzel kişiliği üzerinden bir çözümlemeye gidilmiştir. Hobbes, egemen devleti "kişiler üstü" bir yapay kişi olarak görmektedir (Hobbes, 2007: 111). Neocleous'a göre iktidarı kişi nosyonu üzerinden düşünme, Hobbes gibi Kant, Rousseau ve Hegel'de de mevcuttur. Bu noktada bir ilave daha yapabiliriz; Antonio Negri ve Michael Hardt'ın modern egemenliğe, ya da ikilinin deyişiyle aşkın egemen aygıtı dair İmparatorluk kitabındaki analizlerinin, Neocleous ile büyük paralellikler taşıdığını söylemek gerekir. Hardt ve Negri'ye göre de, Hobbes'un "yeryüzü tanrısı" olan egemeni ile örneğin, Rousseau'nun "mutlak cumhuriyet"i arasında fark yoktur (Hardt & Negri, 2015: 103). Hardt ve Negri'nin aşkın politik aygıt diye nitelediği devlet, "modernliğin krizi"ni çözmek yani Aydınlanma'nın özgürlükçü yönünü tahakküm altına almak için kurulmuş bir politik figürdür. Üstelik bu ikiliye göre tam da Neocleous'un iddia ettiği gibi, mutlak monarşi ya da burjuva ideolojisi olması farketmeksizin, egemen, tekil bir aşkın iktidar demektir. Yani yalnızca tek bir birim egemen olabilir. İmparatorluk kitabından bir kesit, kişi olarak tahayyül edilen aşkın egemen iktidarın süreğenliğine ve Neocleous'un kitap boyunca üzerinde durduğu dönüşüme dair güzel bir örnek oluşturur: "Metafizikte olduğu gibi politikada da hakim tema üretim ve tüketimi engellemekten başka bir işe yaramayan ortaçağ aşkınlığını ortadan kaldırmak, bunu yaparken de yeni insanlığın birlik ve üretim tarzlarına yetecek bir biçimde aşkınlığın tahakküm etkilerini muhafaza etmektir." (Hardt & Negri, 2015: 102).

Kişilik ve kişileştirmeye dair üçüncü bölüm, sermayenin kişileşmesi üzerine analizlerle ilerlemiştir. Bu hususta Neocleous özellikle güncel şirketler hukukuna yoğunlaşmış ve sermayenin tüzel kişilik yoluyla iktidarını kurma mantığı üzerine analizler yapmıştır. Argümanını, Marx'ın, kapitalist ve işçinin ekonomik sahnede birer kişi olarak ilişkilerde bulunmasına yönelik yaptığı çözümlemelere dayandırmıştır (Neocleous, 2015: 133). Burada kişileştirme olgusu, şirket mülkiyetinin, hisse sahiplerinden özerk olarak şirket tüzel kişisine ait olmasını sağlayan yasal anlayışla ortaya çıkmaktadır. Neocleous'a göre nasıl ki Hobbes'un devleti kişisel olmayan politik bir güç ise, sermaye de kişiler üstü bir sınıfsal güçtür. Devlet, bir bakıma bu güç ile sivil topluma sirayet eder (Neocleous, 2015: 156).

Kitabın dördüncü ve son bölümü olan Devletin Yurdu başlıklı bölümde ulus devletin önemli sac ayaklarından biri olan “ülke”, yani “devletin mekânı” üzerinde durulmuştur. Bölümün girişinde devlet, egemenlik, mekân ve iktidar gibi sözcüklerin, Batı dillerindeki etimolojik ve anlamsal ortaklıklarına değinilerek sorunsal incelenmeye başlanmıştır (Neocleous, 2015: 167-168). Neocleous’un bu bölümde belirttiği gibi, Batı dillerindeki devlet kelimesi, Doğu dillerindeki anlamının zıttı bir biçimde (Gözler, 2017: 5-9), bir sabitliğe, statikliğe gönderme yapmaktadır. Neocleous’un bu bölümdeki iddiası, mekânın ya da toprağın, modern ve modern öncesi dönemlerdeki politik anlamları arasında kesin bir karşıtlık olduğudur. Feodal yapıda mekânsal bütünlüğün aksine sınırlar birbiriyle örtüşmektedir. Oysa modern egemenlik doktrininde “siyasal beden” bölünemeyeceği gibi ulus-devletin topraklarından müteşekkil olan ülkesel bütünlük de bölünemezdir (Neocleous, 2015: 169). Neocleous, bu anlayışın pratik sonucunun yeryüzünün devlet egemenliklerinin sınırları ile örülmüş bir yüzeye dönüşmesi ve ideolojik sonucunun da mekânın devletçi politik tahayyülde hayati bir odak olarak belirmesi olduğunu tespit etmiştir. Yazar bu son bölümde incelemesine; bir politik teknoloji olarak haritanın, devletçi imgeleme katkısı ile ilgili analizlerle devam etmiştir. Harita ve haritacılık, tıpkı nüfus sayımları ve başka bir takım disiplin ve yöntemler gibi ulusal merkezîyetçiliğin önemli uğraklarıdır (Anderson, 2014: 192). Neocleous da emperyal iktidar mantığı ve sömürgecilik sisteminde haritacılığın gördüğü yeniden düzenleyici işlevden yola çıkarak bugünün devletçi politik imgeleminde, mekânı, devlet öznesine ait ve tabi kılan haritanın önemine ilişkin çıkarsamalarda bulunmuştur.

SONUÇ

Mark Neocleous kitabın sonuç kısmında özellikle neoliberalizm ve küreselleşme üzerinden devlet erkini daraltıldığına ve sahneden kısmen çekildiğine dair görüşleri eleştirmiştir. Sermaye birikimine görece daha az müdahale etse bile devletin rolü aşırı güvenlikçi düzenleme politikaları aracılığıyla etkinliğini korumaktadır. Üstelik devlet, sermaye birikim sürecinin yoğunlaşmasına dolaylı yollardan etki etmektedir. Yazar, yirminci yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran sermayenin küreselleşme sürecine rağmen emek gücünün mekânsal sınırlılıklarla kuşatıldığını da vurgular. Bu süreçte devletin, birikim rejiminin özellikleriyle paralel olarak yasal düzenlemeler aracılığıyla sendikal hareketleri kırma işlevi gördüğünü de söylemek mümkündür.

Kitabın ana argümanı; devlet ve sermaye iktidarının devleti bir özne olarak kurguladığı ve bu kurgunun ideolojik-felsefi içeriğinin, erken modern dönemin siyaset felsefesinden izler taşıdığıdır. Yazara göre; devlet ve sermaye iktidarı sivil toplumun alanını daraltmak, sivil toplumu denetlemek ve düzenlemek için devlet imgesini meşru bir “aşkın kişi” olarak tahayyül eder. Bu tahayyül, faşizm ve liberal demokrasinin de ortak zeminini teşkil eder. Yazar, Kant, Rousseau, Hegel gibi Aydınlanma düşünürlerinden güncel siyaset teorisine ve burjuva liberal düşünceye kadar genel bir devletçi politik tahayyül etkisinden söz etmektedir. Neocleous’a göre bu etki, modernlik düşüncesinden, sivil topluma dek birçok alanda devlete kurucu ve kesin bir rol atfetmeye yol açmaktadır. Kitapta dört bölüm üzerinden devlet erkine ve devlet imgesine dair çözümler yapılmıştır.

Kitaba dair son bir genel değerlendirme yapmak gerekirse; Neocleous’un analizlerinin, özellikle reel sosyalist sistemin çöküşünden sonra ortaya çıkan ve küreselleşme sürecine eşlik eden otoriterleşme eğilimleri üzerinden kapitalist ulus devletin niteliklerini yeniden düşünmemiz gerektiğini gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu sorgulama yalnızca devlete ilişkin değil sivil topluma yönelik de olmalıdır. Neocleous, burjuva liberal düşüncede, tabanı ücretli emekçilerden oluşan sivil toplumun, aslında devlet ve sermaye iktidarı üzerinden ve ona tabi kılmak amacıyla tasvir edildiğini ve bunun merkezi bir konuma sahip olduğunu göstermek istiyor gibidir. Yazarın üzerinde durduğu, organizmacı ve kişileştirmeci analogiler yoluyla siyasal ve toplumsal olanı açıklama yöntemi yirmi birinci yüzyılda, gerçekten de, teorik olarak olmasa bile söylemsel ve imgesel olarak yoğun bir yeniden üretime sahiptir. Faşizm ve Nazizm’in önemli bir karakteristiği olarak “dışlama” ve “ötekileştirme” pratiği dolayımında tıbbi-biyolojik temalar, bugün özellikle göçmen karşıtı argümanların sınır uçlarında dolaşmaktadır. Her şeyden önce, neoliberalizmin bir geniş “madun”lar topluluğu yarattığı tartışılmazdır. Refah kapitalizminin “tek ulus”u, parçalanmıştır (Jessop, 2004: 215). Neocleous’un kavramsallaştırdığı biçimde tekrar edilirse; devletçi politik tahayyül, yazara göre sermaye birikimine ve ulus-devlet

iktidarına tehdit potansiyeli taşıyan madun sınıfın, kontrol edilmesi ve ideolojik olarak sisteme angaje edilebilmesi için, yeniden üretilmek zorundadır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (1991). *İmparatorluktan Tanrı devletine siyasal düşünceler*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. (2018). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da siyasal düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akal, C. B. (2019). *İktidarın üç yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Altun, F. (2019). *Modernleşme kuramı: Eleştirel bir giriş*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Anderson, B. (2014). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması* (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holocaust* (Çev. S. Sertabiboğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de siyasi ideolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). *Devlet üzerine: College de France dersleri (1989-1992)* (Çev. A. Sümer). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foucault, M. (2020). *Cinselliğin tarihi* (çev. H. U. Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gözler, K. (2017). 'Devlet' kelimesi üzerine bir inceleme. *Türkiye Günlüğü*, s. 129, 5-9.
- Hardt, M., & Negri, A. (2015). *İmparatorluk* (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* (çev. S. Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jessop, B. (2004). Birikim stratejileri, devlet biçimleri ve hegemonya projeleri. (Ed. S. Clarke). *Devlet tartışmaları: Marksist bir devlet kuramına doğru* (Çev. İ. Yıldız) (s.193-224). Ankara: Ütopya Yayınları.
- John, S. (2012). Devlet Adamının Kitabı'ndan seçme parçalar. (Der. M. Tunçay). *Batı'da siyasal düşünceler tarihi: seçilmiş yazılar, eski ve orta çağlar* (Çev. N. Çolakoğlu) (s.397-422). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaygusuz, Ö. (2018). Egemenlik ve Vestfalyan düzen. (Ed. E. Balta). *Küresel siyasete giriş: uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler, süreçler* (s.25-50). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Neocleous, M. (2015). *Devleti tahayyül etmek* (çev. A. Sarı). Ankara: Notabene Yayınları.
- Örs, B. H. (2016). Faşizm: modernite'nin karanlık yüzü. (Der. B. H. Örs). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla modern siyasal ideolojiler* (s.477-514). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özkazanç, A. (2020). Devletin örgütlenmesi. (Ed. Y. Taşkın). *Siyaset: kavramlar, kurumlar, süreçler* (s.139-170). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sibilia, S. (Yönetmen) (2020). *Rose adasının inanılmaz hikayesi*. URL: <https://www.imdb.com/title/tt10287954/>, Erişim Tarihi: 6 Mart 2020.
- Şenel, A. (1997). *Siyasal düşünceler tarihi: Tarih öncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda toplum ve siyasal düşüncesi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Turan, E. Y. (2015). Türk İslam düşünce sisteminde İbn-i Haldun'un devlet nazariyesi. *Atatürk İletişim Dergisi*, 9, 197-204.